УДК 811.111:003.038

Д. В. Бультіна,
викладач іноземної мови Коледжу технологій, бізнесу та права СНУ імені Лесі Українки

Особливості транскодування у сучасній англійській мові

Викладено зміст основних прийомів транскодування міжмовної лексики, таких як транслітерація, транскрибування, змішане транскодування, адаптивне транскодування. Висвітлено сутність поняття транскодування та розглянуто приналежність інтернаціоналізмів та їхню передачу за допомогою різних способів транскодування.

Ключові слова: *транскодування, міжмовна лексика, інтернаціоналізм, псевдоінтернаціоналізм.*

Bultina D. V. The Peculiarities of Transcoding in Modern English.

The paper focuses on the study of different methods of transcoding the interlingual vocabulary, such as transliteration, transcription, mixed transcoding and adaptive transcoding. The paper clears up the notion of transcoding and contains the investigation of internationalisms and their translation with the help of different ways of transcoding.

Key words: *transcoding, interlingual vocabulary, internationalism, pseudointernationalism.*

Актуальність дослідження. На теперішньому етапі розвитку перекладознавства з'являється все більше й більше досліджень щодо прийомів перекладу мовних одиниць. Певною мірою відбувається процес уніфікації прийомів перекладу стилістичних явищ, що веде до полегшення роботи перекладача і сприяє утворенню єдиної системи прийомів перекладу лексичних явищ залежно від контексту та мови, на яку він здійснюється.

Зіставлення лексичного складу двох чи більше мов дає можливість побачити слова, які подібні формою, тобто звуковим чи буквеним складом. Такими лексичними одиницями є інтернаціоналізми. Але, незважаючи на певну спільність і зовнішню схожість інтернаціоналізмів у різних мовах, ці слова можуть стати джерелом перекладацьких помилок, які суттєво ускладнюють комунікацію, оскільки, мігруючи з однієї мови в іншу, можуть розвивати та змінювати свої значення. Тому дослідження особливостей транскодування дозволяє встановити межі спільності, тобто максимально можливу смислову близькість різномовних лексичних одиниць.

Актуальність дослідження прийомів транскодування пов'язана з недостатністю вивчення проблем передачі міжмовної лексики українською мовою. Знання особливостей перекладу цих лексичних одиниць повинно значно підвищити ефективність роботи перекладача, тим більше, що дослідження ведеться на матеріалі двох мов.

Завданням дослідження є аналіз та відбір таких прийомів транскодування, які могли б допомогти вирішити труднощі перекладу міжмовних лексичних одиниць.

Виклад основного матеріалу. У теорії перекладу зазвичай розглядаються такі прийоми транскодування, як транскрибування, транслітерація, змішане та адаптивне транскодування.

Транскодування визначається як спосіб перекладу, при якому звукова та/або графічна форма слова вихідної мови повністю чи частково передається засобами абетки мови перекладу [4, 48].

Розрізняють, як мінімум, чотири види транскодування:

1) транскрибування (передача літерами мови перекладу звукової форми слова вихідної мови: action – екшн);

2) транслітерування (форма слова вихідної мови передається так, як би вона читалася латиною: London – Лондон);

3) змішане транскодування (переважне застосування транскрибування з елементами транслітерування: altimeter – альтиметр);

4) адаптивне транскодування (форма слова вихідної мови певним чином адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу: corporation – корпорація) [4, 21].

Проблема співвідношення різних видів транскодування при передачі іншомовних слів не нова. Наприклад, у XVIII–XIX століттях панівною була тенденція передавати власні імена через транслітерацію (Newton – Невтон, Robinson Crusoe – Робінзон Крузое) [3, 56].

Пізніше, починаючи приблизно з середини XX століття, перевагу почали віддавати транскрибуванню. І хоча дослідники ще тоді ж звертали увагу на зловживання транслітерацією при передачі іншомовних слів, проте й досі не існує однозначного підходу і чітких критеріїв стосовно вибору різних видів транскодування [2]. У процесі розгляду цієї проблеми більшість авторів обмежуються аналізом лише транскрибування та/або транслітерування. При цьому деякі дослідники пропонують ще й власні терміни, що є симптоматичним саме для проблеми, котра розглядається, наприклад: транскрипти (singleton – сінглетон), транслітеранти (wef – веф), напівтранскрипти (algorithm – алгоритм), напівтранслітеранти (denotate – денотат), кореневі інтернаціоналізми (transitivity – транзитивність) і квазіінтернаціоналізми (ranks – ранги), що позначають розбіжності в засобах транскодування [2, 24–25]. Інші розрізняють транскрипцію та транслітерацію

з вилученням або додаванням окремих літер, згадують про розбіжності в морфологічній структурі транскодованих слів у вихідній та цільовій мовах, але не виділяють ці засоби як окремі [5].

У випадку фонетичної адаптації за основу перекладу береться транскрибування чи транслітерування (частіше), відбувається додавання та/або заміна одної фонеми і відповідної графеми на іншу. На відміну від змішаного типу транскодування, «німе» *e* транслітерується і замінюється на літеру *a*. Поява ознаки жіночого роду в українських відповідниках термінологічних одиниць може бути приводом для віднесення цієї групи слів також до адаптивного граматичного транскодування. Прикладом додавання та заміна літери може бути vesicle – везикула.

Граматична адаптація домінує серед усіх засобів транскодування. Розглянемо адаптивне граматичне транскодування окремо за частинами мови.

Іменники. Хоча адаптивне граматичне транскодування достатньо широко застосовується при передачі іменників, однак, на відміну від попередніх способів перекладу, тут переважно вживаються похідні терміни (суфіксальні). Більшість слів утворено за допомогою суфіксів -ness, -tion, -ty (-ity), -y, -ssion, -ance (-ence), -ion, -ing, -um, -is, -on, -us. Зазвичай відбувається трансформація англійських суфіксів в українські (abstractness – абстрактність). У більшості випадків до суфікса додається закінчення: anatomy – анатомія, intonation – інтонація, depression – депресія, formation – формування. Цікаво, що деякі лексичні одиниці греко-латинського походження в англійській мові мають більш складну структуру, ніж в українській, що є досить незвичним для цієї пари мов: analysis – аналіз, hippocampus – гіпокамп, phenomenon – феномен. Це відбувається завдяки вилученню грецьких суфіксів -is, -on та латинського суфікса -us.

Прикметники. З причини розбіжностей граматичних структур англійської та української мов адаптивно транскодовані прикметники мають морфологічну структуру, яка є відмінною від слів вихідної мови. Українські прикметники завжди мають складнішу морфологічну структуру, ніж англійські. Деякі англійські прикметники не мають суфіксів: intact, fusiform.

Більшість наявних англійських прикметників є суфіксальними (-al, -ic, -ive, -y, -ant, -ent, -ar): dorsal – дорсальний, cyclic – циклічний, receptive – рецептивний, sensory – сенсорний, dominant – домінантний, efferent – еферентний, reticular – ретикулярний, але не мають закінчень. Українські прикметники прибирають суфікс -н- та закінчення -ий. Англійські суфікси можуть відкидатися: neuronal – нейронний; sensory – сенсорний, а можуть і залишатися: cortical – кортикальний; dominant – домінантний.

Дієслова. Більшість похідних дієслів утворюються за допомогою суфікса -ate. При перекладі відбувається додавання українського суфікса до транскрибованої чи транслітерованої кореневої морфеми (для простих дієслів) або трансформація англійського суфікса в український (для похідних дієслів). Приклади передачі простих дієслів: absorb – абсорбувати, block – блокувати, convert – конвертувати; похідних: activate – активувати, consolidate – консолідувати, demonstrate – демонструвати, formulate – формулювати, initiate – ініціювати, potentiate – потенціювати.

Прислівники. Основною ознакою прислівників є суфікс -ly, що трансформується у відповідний український -но: physiologically – фізіологічно, visually – візуально.

Таким чином, за допомогою граматичного адаптивного транскодування українською мовою передаються іменники, прикметники, дієслова і прислівники, на відміну від інших видів транскодування, які застосовуються виключно при передачі іменників.

Висновки. Отже, інтернаціоналізація суспільного життя, яка набула прискореного розвитку під впливом науково-технічної революції, підсилює суспільні потреби у вивченні іноземних мов та в перекладі наукової, художньої літератури. Величезними темпами розвивається тенденція уніфікації мов. Проблема перекладу інтернаціональної лексики нині є однією з найактуальніших, але, на жаль, не досить добре вивченою. Перекладач повинен берегтись не тільки численних псевдоінтернаціоналізмів, які можуть збити з пантелику навіть професіонала, але і труднощів, які можуть виникнути під час вибору між збереженням інтернаціональної форми та добором неспільнокореневого відповідника [1].

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є аналіз перекладу власних та географічних назв за допомогою транскодування.

Література

1. Ангарова Л. М. Інтернаціоналізми та «фальшиві друзі перекладача» в науково-технічній літературі / Л. М. Ангарова, О. М. Васильєва. – Маріуполь : ПДТУ, 2005. – 34 с.

2. Архипова Л. Переклад як інтерпретація / Л. Архипова // Зап. «Перекладацької майстерні 2000–2001». – Львів : Простір-М, 2002. – Т. 3. – С. 19–48.

3. Єремута В. Л. Інтернаціональна лексика та її переклад / В. Л. Єремута // Держава та регіони. – 2008. – № 3. – С. 47–81.

4. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Львів. ун-т, 1989. – 216 с.

5. Скороходько Э. Ф. Вопросы перевода английской технической литературы / Э. Ф. Скороходько. – Киев : Киев. ун-т, 1963. – С. 58–60.